

אגדת היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

מעילה יז | רבי שמעון, השד ואוצר הקיסר

הדרך המפותלת אל הפרוכת

אגדה זו נראית כמו הלחמה בין שני סיפורים שאינם קשורים זה לזה. אמנם אלה שני חלקים מאירוע אחד, שני ניסיונות לבטל את הגזרה – אחד שנכשל ואחד שהצליח, אבל כמה גדול הפער באופיים של שני הניסיונות. האחד מתאר ערמומיות והתחכמות אצל השלטונות, ואילו השני הוא סיפור קסום ומופלא על ביטול גזרה בעזרת שד.

ספק אם נוכל להבין כאן מה עניינו של השד שבאגדה, או מה פשרה של הטלת עונש מוות על תלמיד שהורה הלכה ליד רבו. ננסה בעיקר לגעת ביחס שבין הסיפורים, ואולי גם במסר העולה מהם.

לאורך רוב הסיפור השני, קשה להבין את דרכו של רבי שמעון בר יוחאי. כוונותיו נסתרות מאיתנו, והמשפטים הגלויים שהוא אומר – פשרם נעלם מההבנה הפשוטה. אולם משפט אחד שלו, שנראה כעין גילוי לב, נוכל אולי להבין: כששד מופיע לפני רבי שמעון, הוא מביע אכזבה. "שפחה של בית אבא מזדמן לה מלאך..." רבי שמעון רצה שיתגלה לו מלאך, כפי שהתגלה אפילו להגר, ובמקום זה קיבל שד. השד מצליח להיכנס בגופה של בת הקיסר, ורבי שמעון מצליח להשיג את מבוקשו כשהוא מוציא את השד, אבל לא לזה הוא ציפה. נראה שרבי שמעון רצה נס גלוי.

כשמתברר כי רבי שמעון תכנן להיעזר במלאך, מתחדד הפער בינו ובין רבי ראובן. רבי ראובן ניסה לפעול בעדינות ובתחכום, כך שישכנע את הרומאים שביטול הגזרה הוא לטובתם. השתדלנות הזו, במסווה של סיוע לרומי, נכשלה לבסוף. רבי שמעון ניסה את הדרך ההפוכה: הוא רצה כנראה לפעול חזיתית נגד הרומאים. אנחנו יודעים מהסיפור המוכר של "ל"ג בעומר, על רבי שמעון המסתתר במערה, מה יחסו של רבי שמעון כלפי הרומאים. הוא רוצה לגבור עליהם, להכניע אותם. נזכיר כי תחילתה של האגדה בשאלה הלכתית על דם שרצים; אולי רבי שמעון רוצה לחשוף את רשעותם הפנימית של הרומאים, הדומה לדם שרץ, שאפילו בפנימיותו איננו טהור. אבל גם הדרך הזו אינה מצליחה. רבי שמעון אמנם זכה לבטל את הגזרה, אבל לא כפי שחשב אלא רק בעקיפין – בדרך מאגית של הוצאת שד, אפילו ללא ביטול מפורש של הגזרה. הוא רק מוצא את האגרת בין אוצרות הקיסר וקורע אותה.

שתי הדרכים הקיצוניות להתמודד מול הרומאים לא צלחו. לא יעזור להתחבב עליהם, וגם לא לגבור עליהם. בינתיים אפשרית רק עזרה אלוהית מוגבלת, עקיפה, בעלת צד של כישוף, וגם אחריה – הרומאים יישארו בשיא גאוותם ועוצמתם גם אחרי ביקורו. עם זאת, מסתבר שהדרך העקיפה, שבה כנראה בוחרת ההשגחה העליונה כל עוד לא באה הגאולה, מועילה מעט. רבי אלעזר ברבי יוסי, שציפיותיו מהמפגש מול הרומאים אולי היו שונות משל רבי שמעון (כאביו רבי יוסי, שמייצג לרוב את עמדת הביניים), דווקא מוצא בעומק הממלכה הרומאית אוצר גדול. לא דם שרצים טמא הוא מוצא ברומי, אלא את דם הקרבנות הטהור, שנגע ביום הכיפורים בפרוכת של בית המקדש.

שאל רבי מתיא בן חרש את רבי שמעון בן יוחאי בעיר [רומי]: מנין לדם שרצים שהוא טמא? א"ל: דאמר קרא וזה לכם הטמא. אמרו לו תלמידיו: חכים ליה בן יוחאי! אמר להם: תלמוד ערוך בפיו של רבי אלעזר בר רבי יוסי. שפעם אחת גזרה המלכות גזרה שלא ישמרו את השבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו את נדות... הלך רבי ראובן בן איסטורובלי וסיפר קומי, והלך וישב עמהם. אמר להם: מי שיש לו אויב יעני או יעשיר? אמרו לו: יעני, אמר להם: אם כן, לא יעשו מלאכה בשבת - כדי שיענו, אמרו: טבית אמר, ליבטל, ובטלוה... הכירו בו שהוא יהודי - החזירו. אמרו: מי ילך ויבטל הגזרות - ילך ר' שמעון בן יוחאי שהוא מלומד בנסים, ואחריו מי ילך - ר"א בר ר' יוסי...

יצא לקראתו בן תמליון: רצונכם אבוא עמכם? בכה ר' שמעון ואמר: מה שפחה של בית אבא - נזדמן לה מלאך שלש פעמים. ואני לא פעם אחת; יבא הנס מכל מקום. קדים הוא, על בברתיה דקיסר, כי מטא התם, אמר: בן תמליון צא! בן תמליון צא! וכיון דקרו ליה - נפק אזל. אמר להון: שאילו כל מה דאית לכון למישאל! ועיילינהו לגנזיה, לשקול כל דבעו. אשכחו ההוא איגרא, שקלוה וקרעוה, והיינו דאמר רבי אלעזר בר רבי יוסי: אני ראיתיה בעיר [רומי], והווי עליה כמה טיפי דמים.